[2022] 18 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 455

ਮਾਨੁਸ਼ਾ, ਸ਼੍ਰੀਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਬਨਾਮ

ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਇੰਡੀਆ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ

(2022 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 7593)

ਅਕਤੂਬਰ 17, 2022

[ਸੂਰਿਆ ਕਾਂਤ ਅਤੇ ਅਨਿਰੁਧ ਬੋਸ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਮੋਟਰ ਵਹੀਕਲ ਐਕਟ, 1988 - ਮੁਆਵਜ਼ਾ - ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਨਿਰਧਾਰਤ - ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 – ਐਸ.57 – ਕੇਰਲ ਮੋਟਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਰਕਰਜ਼ ਭੁਗਤਾਨ ਵਾਜਬ ਤਨਖਾਹ ਐਕਟ, 1971 – ਐਸ.2 – ਮ੍ਰਿਤਕ 2015 ਵਿੱਚ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਘਾਤਕ ਹਾਦਸੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਕਾਰ ਦਾ ਬੀਮਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ-ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ - ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਕੁੱਲ ਮੁਆਵਜ਼ਾ 32,39,000/- ਰੁਪਏ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ 19,39,000/- ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 000/- - ਅਪੀਲ 'ਤੇ, ਕਿਹਾ ਗਿਆ: ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਬੂਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਇੱਕ ਮੱਛੀ ਵਿਕਰੇਤਾ-ਕਮ-ਡਰਾਈਵਰ ਸੀ ਜਿਸ ਕੋਲ ਜਾਇਜ਼ ਲਾਇਸੈਂਸ ਸੀ - ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਡਰਾਈਵਰ ਸੀ - ਤਨਖਾਹ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਨੁਮਾਨ ਜੋ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਲੱਗ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਪਦੰਡ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੇਰਲ ਫੇਅਰ ਵੇਜ ਐਕਟ ਦਾ ਨਿਆਂਇਕ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ "ਹੁਨਰਮੰਦ ਮਜ਼ਦੂਰ" ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ - ਇਸ ਨੂੰ ਹੁਨਰਮੰਦ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ, ਜੋ ਕੇਰਲ ਫੇਅਰ ਵੇਜ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਦਿਆਂ 01.01.15 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕੇਰਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ 'ਡਰਾਈਵਰ' ਨੇ 2015 ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 15,600/- ਰੁਪਏ ਕਮਾਏ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਅਨੁਮਾਨਤ ਆਮਦਨ 15 ਰੁਪਏ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, 600/- (1,87,200/- ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ) - ਕਿਉਂਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੇ ਸਮੇਂ 32 ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਗੁਣਕ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਲਈ 16 - 40□ ਵਾਧਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਵੈ-ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ - ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸਾ ਉਸਦੇ ਨਿੱਜੀ ਖਰਚੇ ਲਈ ਕੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਤਿੰਨ ਨਿਰਭਰ ਸਨ - ਇਸ ਲਈ, ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਮੁਆਵਜ਼ਾ 27 ਰੁਪਏ ਹੈ, 95,520/- - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਬਾਕੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਜੋੜਨ 'ਤੇ, ਕੁੱਲ ਮੁਆਵਜ਼ਾ 29,73,520/- ਰੁਪਏ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ 9% ਵਿਆਜ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਮੋਟਰ ਵਹੀਕਲ ਐਕਟ, 1988 - ਧਾਰਾ 168 - ਆਧਾਰਿਤ: ਧਾਰਾ 168 ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਜਾਪਦਾ ਹੈ - ਉਚਿਤ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਵਾਜਬ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਅਦਾਲਤਾਂ ਕੇਸ-ਦਰ-ਕੇਸ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਢੁਕਵੇਂ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

*ਮੋਟਰ ਵਹੀਕਲ ਐਕਟ, 1988 - ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਮੁਆਵਜ਼ਾ - ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕ - ਰੱਖੇ ਗਏ: ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਰਲਾ ਵਰਮਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਨਾਮ ਡੀਟੀਸੀ ਅਤੇ ਓਆਰ, ਤਿੰਨ ਕਾਰਕ ਹਨ: **(ਏ)** ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਉਮਰ; (**ਬੀ**) ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ; ਅਤੇ (**ਸੀ**) ਨਿਰਭਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ।*

ਮੋਟਰ ਵਹੀਕਲ ਐਕਟ, 1988 - ਮੁਆਵਜ਼ਾ - ਨਿਰਭਰਤਾ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ - ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਦੇ - ਹੋਲਡ: ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਦੇ ਆਮਦਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਾਧੇ / ਕਟੌਤੀਆਂ ਹਨ; ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਦੇ ਖਰਚਿਆਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਟੌਤੀ; ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਗੁਣਕ.

ਮੋਟਰ ਵਹੀਕਲ ਐਕਟ, 1988 - ਗੈਰ-ਰਵਾਇਤੀ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਤਹਿਤ ਮੁਆਵਜ਼ਾ, ਜੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ - ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ 'ਗੈਰ-ਰਵਾਇਤੀ ਸਿਰਲੇਖਾਂ' ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਪ੍ਰਣਯ ਸੇਠੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ: ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ - ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਮੁੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਉਕਤ ਸਿਰਲੇਖ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਰਕਮ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਦੀ - ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।

ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤ

ਆਯੋਜਿਤ:1.1 ਮੋਟਰ ਵਹੀਕਲ ਐਕਟ, 1988 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 168 ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਐਕਟ ਇੱਕ ਸਮਾਜ ਕਲਿਆਣ ਕਾਨੂੰਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਧਾਰਨਾ ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਨਿਆਂ ਦਾ ਰਾਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਗਲਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪੀੜਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਾਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਫੁਲਕਰਮ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਪੀੜਤ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਭੰਗ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਚੰਗਾ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਗੁਆ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ

ਕਮਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮੀ ਵੱਲ ਧੱਕੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਚਿਤ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਕੇਸ-ਦਰ-ਕੇਸ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਢੁਕਵੇਂ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅਸਲ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ, *ਸਰਲਾ ਵਰਮਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ। ਬਨਾਮ ਡੀ.ਟੀ.ਸੀ. ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ.* ਨੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਫਾਰਮੂਲਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ। ਕਥਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਤਿੰਨ ਕਾਰਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਹ ਹਨ: (ਏ) ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਉਮਰ; (ਬੀ) ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ; ਅਤੇ (ਸੀ) ਨਿਰਭਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਦੇ ਇਹ ਹਨ: (i) ਆਮਦਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਾਧੇ/ਕਟੌਤੀਆਂ; (ii) ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਦੇ ਖਰਚਿਆਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਟੌਤੀ; ਅਤੇ (iii) ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਗੁਣਕ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰਧਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਆਰੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਲਿਆਉਣਾ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਦੇਰੀ ਕੀਤੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਤੁਰੰਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਬੂਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਇੱਕ ਮੱਛੀ ਵਿਕਰੇਤਾ-ਕਮ-ਡਰਾਈਵਰ ਸੀ ਜਿਸ ਕੋਲ ਜਾਇਜ਼ ਲਾਇਸੈਂਸ ਸੀ. ਕੇਰਲ ਮੋਟਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਰਕਰਜ਼ ਵੈਲਫੇਅਰ ਫੰਡ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਵਿੱਚ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਮੋਟੋ ਮਾਲ ਵਾਹਨ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨੰਬਰ ਹੈ। ਇਕ 'ਪੀ' ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਅਧੀਨ ਕੇਐਲ-36-ਬੀ-7822 ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਅਪ੍ਰੈਲ 2012 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਬਸਕ੍ਰਿਪਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਡਰਾਈਵਰ ਸੀ। ਤਨਖਾਹ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੁਝ ਅਨੁਮਾਨ ਜੋ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਲੱਗ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਪਦੰਡ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 ਦੀ ਧਾਰਾ 57 ਦੇ ਆਯਾਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਕੇਰਲ ਵਾਜਬ ਤਨਖਾਹ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਦਾ ਨਿਆਂਇਕ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਪਾਰਸ 16-19] [464-ਸੀ-ਜੀ; 465-ਏ-ਸੀ]

ਚੰਦਰ ਉਰਫ ਚੰਦਾ ਉਰਫ ਚੰਦਰਰਾਮ ਅਤੇ ਏ.ਐਨ.ਆਰ. ਮੁਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਯਾਦਵ ਅਤੇ ਹੋਰ। (2022) 1 ਐਸਸੀਸੀ 198: 2021 (9) ਜੇਟੀ 442 - ਭਰੋਸੇ।

1.2 ਕੇਰਲ ਫੈਅਰ ਵੇਜ ਐਕਟ ਦੀ ਸ਼ਡਿਊਲ ਬੀ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ III ਇੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ "ਹੁਨਰਮੰਦ ਵਰਕਰ" ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ 01.01.2015 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੋਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਦਿਆਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਕੇਰਲ ਫੈਅਰ ਵੇਜ ਐਕਟ ਦੀ ਸ਼ਡਿਊਲ ਏ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਡਿਊਲ ਬੀ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਾਮਿਆਂ ਦਾ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਸਕੇਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕੇਰਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ 'ਡਰਾਈਵਰ' ਨੇ 2015 ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 15,600/- ਰੁਪਏ ਕਮਾਏ ਸਨ। ਅਜਿਹਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਐਕਟ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ 'ਡਰਾਈਵਰ' ਵਰਗੇ ਹੁਨਰਮੰਦ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ 10,000/- ਰੁਪਏ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਆਮਦਨ 15,600/- ਰੁਪਏ (1,87,200/- ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ) ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ 32 ਸਾਲ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਗੁਣਕ 16 ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਲਈ 40% ਵਾਧਾ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਵੈ-ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਇਕ ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸਾ ਉਸ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਖਰਚੇ ਲਈ ਕੱਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਨਿਰਭਰ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਮੁਆਵਜ਼ਾ 27,95,520/- ਰੁਪਏ (15,600 x 140/100 x 12 x 16 x 2/3) ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਬਾਕੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਜੋੜਨ 'ਤੇ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕੁੱਲ ਮੁਆਵਜ਼ਾ 29,73,520/- ਰੁਪਏ (27,95,520/- ਰੁਪਏ + 1,78,000/- ਰੁਪਏ) ਬਣਦਾ ਹੈ। [ਪਾਰਸ 20-22, 25] [466-ਬੀ-ਡੀ, ਐਫ-ਜੀ; 467-ਸੀ]

ਰਾਮਚੰਦਰੱਪਾ ਬਨਾਮ ਮੈਨੇਜਰ, ਰਾਇਲ ਸੁੰਦਰਮ ਅਲਾਇੰਸ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ (2011) 13 ਐਸਸੀਸੀ 236: [2011] 9 ਐਸਸੀਆਰ 922; ਸਈਦ ਸਾਦਿਕ ਅਤੇ ਹੋਰ *ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਇੰਡੀਆ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ* (2014) 2 ਐਸਸੀਸੀ 735: 2014 (1) ਜੇਟੀ 569 ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਣਯ *ਸੇਠੀ ਅਤੇ ਹੋਰ।* (2017) 16 ਐਸਸੀਸੀ 680: [2017] 13 ਐਸਸੀਆਰ 100; *ਚੋਲਾਮੰਡਲਮ ਮੈਸਰਜ਼ ਜਨਰਲ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਵੀ. ਆਰਿਫਾ ਐਂਡ ਓ.ਆਰ.* ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 6020/2019 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ 01.08.2019; *ਨਵਾਂ ਭਾਰਤ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ, ਵੀ. ਸੋਮਵਤੀ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.* ਐਸਐਲਪੀ (ਸਿਵਲ) ਡਾਇਰੀ ਨੰਬਰ 30766/2019 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ। 24.09.2019; *ਸਰਲਾ ਵਰਮਾ ਅਤੇ ਓਰਸ ਬਨਾਮ ਡੀ. ਟੀ. ਸੀ. ਅਤੇ* ਹੋਰ

ਦੇਖੋ ਗ੍ਰੇਗਰੀ ਸੀ ਕੀਟਿੰਗ, 'ਹਾਦਸਿਆਂ ਦੇ ਟੋਰਟ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਵੰਡ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਨਿਆਂ' (2000) 74 ਐਸ ਕੈਲ ਐਲ ਰੇਵ 193 - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ.

<u>ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ</u>

(2011) 9 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ 922	**'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰੋ**	**ਪੈਰਾ 8**
(2017) 13 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ. 100	**'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰੋ**	**ਪੈਰਾ 14**
(2009) 5 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ. 1098	**'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰੋ**	**ਪੈਰਾ 17**

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2022 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 7593

2018 ਦੇ ਐਮ.ਏ.ਸੀ.ਏ. ਨੰਬਰ 4102 ਵਿੱਚ ਏਰਨਾਕੁਲਮ ਵਿਖੇ ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 23.07.2019 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।

ਥਾਮਸ ਪੀ ਜੋਸਫ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਬੀਜੋ ਮੈਥਿਊ ਜੋਏ, ਟੈਮ ਜੋਸੇਫ, ਵਿਨੀਤ ਐਨ., ਸ਼ੇਸ਼ਟਾਲਪਾ ਸਾਈ ਬੰਡਾਰੂ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਐਡਵੋਕੇਟ।

ਪ੍ਰਦੀਪ ਗੌਰ, ਸਪਰਸ਼ ਕਾਂਤ ਨਾਇਕ, ਰਾਮੇਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਗੋਯਲ, ਜਵਾਬਦੇਹ ਲਈ ਵਕੀਲ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ

ਸੂਰਿਆ ਕਾਂਤ, ਜੇ.

1.ਛੁੱਟੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

2. ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਮੋਟਰ ਵਾਹਨ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦਾਅਵਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਪਾਲਾ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, "**ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ**") ਦੇ 26.07.2018 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਉੱਤਰਦਾਤਾ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, "**ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ**") ਦੁਆਰਾ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ 23.07.2019 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ 32,39,000/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਰਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ 19,70,000/- ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੁਰੰਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੁੱਦਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

(ਏ)<u>ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ</u>

3. 21.02.2015 ਨੂੰ, 32 ਸਾਲਾ ਮ੍ਰਿਤਕ (ਸ਼੍ਰੀਕੁਮਾਰ) ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਅਤੇ ਇੱਛਾਵਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇੱਕ ਘਾਤਕ ਹਾਦਸੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨੰਬਰ ਵਾਲੇ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੇਐਲ-36-ਸੀ-9198 ਰਾਹੀਂ ਥਲਯੋਲਾਪਰੰਬੂ ਤੋਂ ਏਰਨਾਕੁਲਮ ਰੋਡ,

ਕੇਰਲ। ਹਾਦਸੇ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਕਾਰ ਜਿਸ 'ਤੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1. ਕੇਐਲ-07-ਬੀਬੀ-5053 ਦਾ ਬੀਮਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਾਰ ਉਲਟ ਦਿਸ਼ਾ ਤੋਂ ਆਈ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਗਈ। ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਸ਼੍ਰੀਕੁਮਾਰ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗੀਆਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਠੋਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਰਸਤੇ 'ਚ ਦਮ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ।

4. ਆਪਣੇ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਬੇਵਕਤੀ ਮੌਤ ਦੇ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਬਾਲਗ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੋਟਰ ਵਹੀਕਲ ਐਕਟ, 1988 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, "ਐਕਟ") ਦੀ ਧਾਰਾ 166 ਤਹਿਤ ਵਿਆਜ ਸਮੇਤ 64,15,000/- ਰੁਪਏ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਦਾਅਵਾ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ। ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਾਦਸਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਤਹਿਤ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

5. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਗੱਲ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹੇ ਕਿ ਉਹ 'ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ' ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਇੱਕ ਸਵੈ-ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਟੋਪੀਆਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਸਨ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਮੱਛੀ ਵਿਕਰੇਤਾ-ਕਮ-ਡਰਾਈਵਰ ਸੀ ਅਤੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 25,000/- ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਕਮਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਜੋ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਨ - (i) ਇੱਕ ਕੋਰਸ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਜੋ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮਕੈਨਿਕ ਵਪਾਰ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ ਕੋਰਸ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ; (ii) ਸਨ ਜੈਨਰਿਕ ਕੇਬਲਜ਼ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਵਿਖੇ ਨੌਕਰੀ ਸਿਖਲਾਈ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ; (iii) ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 18.11.2007 ਅਤੇ 17.11.2011 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਓਮਾਨ ਦੀ ਸਲਤਨਤ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ; (iv) ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਮਿਉਂਸਪਲ ਮਾਰਕੀਟ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਕਿਰਾਇਆ ਮਿਲਿਆ ਸੀ; (v) ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਤੋਂ ਮਿਤੀ 11.12.2014 ਨੂੰ ਇੱਕ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਪੱਤਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਟੈਲੀਕਾਮ ਰਿਗਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ; (vi) ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਬੈਂਕ ਸਟੇਟਮੈਂਟ(vii)ਕੇਰਲ ਮੋਟਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਰਕਰਜ਼ ਵੈਲਫੇਅਰ ਫੰਡ ਬੋਰਡ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ।

6. ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ ਬਾਰੇ ਉਪਰੋਕਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਹੁਨਰਮੰਦ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ

ਮੱਛੀ ਵੇਚਣ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਮਰੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਰਾਏ ਤੋਂ ਕਮਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਡਰਾਈਵਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦੀ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਆਮਦਨ 14,000/- ਰੁਪਏ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਕਿਰਾਏ ਵਜੋਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 3,500/- ਰੁਪਏ ਮਿਲੇ ਸਨ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਉਸਦੀ ਅੰਤਿਮ ਅਨੁਮਾਨਤ ਆਮਦਨ ਦੀ ਗਣਨਾ 17,500/- ਰੁਪਏ (14,000/- ਰੁਪਏ + 3,500/- ਰੁਪਏ) ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋਰ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਕੁੱਲ ਮੁਆਵਜ਼ਾ 32,39,000/- ਰੁਪਏ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੱਕ 9% ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਵਿਆਜ ਦਿੱਤਾ।

7. ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮੌਤ ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ ਬੀਮਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਕਾਰਨ ਹੋਏ ਹਾਦਸੇ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, 'ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਮੁਆਵਜ਼ਾ; ਦੂਜਾ, 'ਦਰਦ ਅਤੇ ਦੁੱਖ' ਦੇ ਸਿਰ ਹੇਠ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, 'ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਨੇਹ ਦੀ ਘਾਟ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਮੁਆਵਜ਼ਾ। ਹਵਾਲੇ ਦੀ ਅਸਾਨੀ ਲਈ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਣੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਅਧੀਨ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ:

ਸੀਰੀਅਲ ਨੰਬਰ	**ਦਾਅਵੇ ਦਾ ਮੁਖੀ**	**ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਰਕਮ**	**ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਰਕਮ**
1	ਨਿਰਭਰਤਾ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ	17,92,000 ਰੁਪਏ	31,36,000 ਰੁਪਏ
2	ਦਰਦ ਅਤੇ ਦੁੱਖ	15,000 ਰੁਪਏ	30,000 ਰੁਪਏ
3	ਪਹਿਲੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਨੂੰ ਕੰਸੋਰਟੀਅਮ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ	40,000 ਰੁਪਏ	40,000 ਰੁਪਏ
4	ਦੂਜੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਨੇਹ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ	50,000 ਰੁਪਏ	ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ
5	ਤੀਜੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਨੇਹ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ	40,000 ਰੁਪਏ	ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ
6	ਹਸਪਤਾਲ ਤੱਕ ਆਵਾਜਾਈ	3,000 ਰੁਪਏ	3,000 ਰੁਪਏ
7	ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਦੇ ਖਰਚੇ	15,000 ਰੁਪਏ	15,000 ਰੁਪਏ
8	ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ	15,000 ਰੁਪਏ	15,000 ਰੁਪਏ
ਕੁੱਲ ਸੰਜਮ		**19,70,000 ਰੁਪਏ**	**32,39,000 ਰੁਪਏ**

8. ਪਹਿਲੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਅਨੁਮਾਨਤ ਆਮਦਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਸੀ

14,000/- ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ***ਰਾਮਚੰਦਰੱਪਾ ਬਨਾਮ ਮੈਨੇਜਰ, ਰਾਇਲ ਸੁੰਦਰਮ ਅਲਾਇੰਸ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ*** [1] ***ਅਤੇ ਸਈਦ ਸਾਦਿਕ ਅਤੇ ਓਰਸ ਬਨਾਮ ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਇੰਡੀਆ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੰਪਨੀ। ਲਿਮਟਿਡ.*** [2],ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਸਿਕ ਆਮਦਨ ਸੁਤੰਤਰ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਸਾਲ 2004 ਅਤੇ 2008 ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੇ ਹਾਦਸਿਆਂ ਲਈ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 4,500/- ਰੁਪਏ ਅਤੇ 6,500/- ਰੁਪਏ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਇਮਾਰਤ 'ਤੇ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹਾਦਸਾ 2015 ਵਿੱਚ ਵਾਪਰਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਸਿਕ ਆਮਦਨ 10,000/- ਰੁਪਏ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਘਟਾ ਕੇ 17,92,000/- ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

9. ਦੂਜੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ 'ਦਰਦ ਅਤੇ ਦੁੱਖ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਨੂੰ 30,000/- ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 15,000/- ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਮੌਤ ਤੁਰੰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰਵਾਇਤੀ ਰਕਮ 15,000/- ਰੁਪਏ ਹੋਵੇਗੀ।

10. ਤੀਜੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ 'ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਨੇਹ ਦੀ ਘਾਟ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 50,000/- ਰੁਪਏ ਅਤੇ 40,000/- ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

11. ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਨੂੰ 32,39,000/- ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 19,70,000/- ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੀੜਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਹੁਣ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ।

ਬੀ. <u>ਵਿਵਾਦ:</u>

12. ਅਸੀਂ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਇੱਥੇ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ 'ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ' ਅਤੇ/ਜਾਂ ਗੈਰ-ਰਵਾਇਤੀ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਮਤਭੇਦ ਹੈ।

13. ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਥਾਮਸ ਪੀ ਜੋਸਫ ਨੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ 'ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ' ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ

---

[1] (2011) 13 ਐਸਸੀਸੀ 236.

[2] (2014) 2 ਐਸਸੀਸੀ 735.

ਕਲਪਨਾਤਮਕ ਆਮਦਨ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਪੀੜਤ ਦੀ ਆਮਦਨ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਵੀ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਤੁਰੰਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਤੱਥ-ਖੋਜ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਤਰਕ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਉਦੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਨਤੀਜੇ ਗਲਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥਕ ਗਲਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਰਲ ਮੋਟਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਰਕਰਜ਼ ਪੇਮੈਂਟ ਆਫ ਫੇਅਰ ਵੇਜ ਐਕਟ, 1971 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, "**ਕੇਰਲ ਫੇਅਰ ਵੇਜ ਐਕਟ**") ਦੀ ਸ਼ਡਿਊਲ ਬੀ ਵੀ ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ 'ਡਰਾਈਵਰ' ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ III-ਹੁਨਰਮੰਦ-ਬੀ ਦੇ ਤਹਿਤ 'ਹੁਨਰਮੰਦ ਵਰਕਰ' ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਕੇਰਲ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜੀ.ਓ.(ਮਿਸ) ਨੰਬਰ 123/2015/ਐਲ.ਬੀ.ਆਰ ਮਿਤੀ 04.09.2015 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, "**ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ**") ਨਾਲ ਪੂਰਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਐਕਟ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਬੀ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਸਾਲ 2015 ਲਈ ਤਨਖਾਹ ਸਕੇਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਇੱਕ ਰਜਿਸਟਰਡ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਮੋਟਰ ਡਰਾਈਵਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਕੇਰਲ ਫੇਅਰ ਵੇਜ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ 'ਡਰਾਈਵਰ' ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਆਮਦਨ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ।

14. ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਮਦਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਸਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦਖਲ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ 'ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਨੇਹ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ 90,000/- ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇ ਕੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਣਯ ਸੇਠੀ ਅਤੇ ਹੋਰ.[3], ਜਿਵੇਂ 'ਗੈਰ-ਰਵਾਇਤੀ ਸਿਰ'। ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ n ***ਚੋਲਾਮੰਡਲਮ ਮੈਸਰਜ਼ ਜਨਰਲ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮਆਰਿਫਾ ਐਂਡ ਓ.ਆਰ.ਐਸ.[4] ਅਤੇ ਦਿ ਨਿਊ ਇੰਡੀਆ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਵੀ. ਸੋਮਵਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ[5],*** ਜਿਸ ਵਿੱਚ 'ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਨੇਹ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਕੋਈ ਰਕਮ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸੀ. <u>ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ</u>

15. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਦੋ ਮੁੱਦੇ ਉੱਠਦੇ ਹਨ:

---

3 (2017) 16 ਐਸਸੀਸੀ 680.

4 ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 6020/2019 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ 01.08.2019.

5 ਐਸਐਲਪੀ (ਸਿਵਲ) ਡਾਇਰੀ ਨੰਬਰ 30766/2019 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ 24.09.2019.

(i) [2022] 18 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. ਕੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਆਮਦਨ 17,500/- ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 10,000/- ਰੁਪਏ ਕਰਨ ਦਾ ਸਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ?

(ii) ਕੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ 'ਗੈਰ-ਰਵਾਇਤੀ ਮੁਖੀਆਂ' ਤਹਿਤ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜੋ ਪ੍ਰਣਯ ਸੇਠੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ?

ਸੀ.1 <u>ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ।</u>

16. ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 168 ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਐਕਟ ਇੱਕ ਸਮਾਜ ਕਲਿਆਣ ਕਨੂੰਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਧਾਰਨਾ ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਨਿਆਂ ਦਾ ਰਾਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।[6] ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਗ਼ਲਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪੀੜਤ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਾਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਫੁਲਕਰਮ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਪਰਾਧੀ ਦੁਆਰਾ ਪੀੜਤ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਨਾਲ ਸਮਾਨਤਾ ਭੰਗ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਚੰਗਾ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਚਿਤ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਕੇਸ-ਦਰ-ਕੇਸ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਢੁਕਵੇਂ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅਸਲ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ।

17. ਸਰਲਾ ਵਰਮਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਦਾਲਤ। ਡੀ.ਟੀ.ਸੀ. ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.[7], ਨੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਫਾਰਮੂਲਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ। ਕਥਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਤਿੰਨ ਕਾਰਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਹ ਹਨ: (ਏ) ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਉਮਰ; (ਬੀ) ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ; ਅਤੇ (ਸੀ) ਨਿਰਭਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ।

18. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਘਾਟੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਦੇ ਇਹ ਹਨ: "(i) ਆਮਦਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਾਧੇ/ਕਟੌਤੀਆਂ; (ii) ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਦੇ ਖਰਚਿਆਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਟੌਤੀ; ਅਤੇ (iii) ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਗੁਣਕ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰਧਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਆਰੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਲਿਆਉਣਾ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਦੇਰੀ ਕੀਤੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨਾ ਸੀ।

19. ਉਪਰੋਕਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਬੂਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਇੱਕ ਮੱਛੀ ਸੀ

---

[6] ਦੇਖੋ ਗ੍ਰੇਗਰੀ ਸੀ. ਕੀਟਿੰਗ, 'ਹਾਦਸਿਆਂ ਦੇ ਟੋਰਟ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਵੰਡ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਨਿਆਂ' (2000) 74 ਐਸ ਕੈਲ ਐਲ ਰੇਵ 193.

[7] (2009) 6 ਐਸਸੀਸੀ 121.

ਵੈਧ ਲਾਇਸੈਂਸ ਵਾਲਾ ਵਿਕਰੇਤਾ-ਕਮ-ਡਰਾਈਵਰ।ਕੇਰਲ ਮੋਟਰ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਰਕਰਜ਼ ਵੈਲਫੇਅਰ ਫੰਡ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ, ਜੋ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਮੋਟਰ ਮਾਲ ਵਾਹਨ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨੰਬਰ ਕੇਐਲ-36-ਬੀ-7822 ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਅਪ੍ਰੈਲ 2012 ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਬਸਕ੍ਰਿਪਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਡਰਾਈਵਰ ਸੀ। ਇਸ ***ਚੰਦਰ ਉਰਫ਼ ਚੰਦਾ ਉਰਫ਼ ਚੰਦਰਰਾਮ ਅਤੇ ਅੰਨਾਰ ਬਨਾਮ ਮੁਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਯਾਦਵ ਅਤੇ ਹੋਰ***[8] ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਢੁਕਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਤਨਖਾਹ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਉਜਰਤ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੁਝ ਅਨੁਮਾਨ ਜੋ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਪਦੰਡ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 ਦੀ ਧਾਰਾ 57 ਦੇ ਆਯਾਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਕੇਰਲ ਮੇਲਾ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦਾ ਨਿਆਂਇਕ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

> *"2. **ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ:-** ਇਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ,*
>
> *(ਏ) "ਰੁਜ਼ਗਾਰਦਾਤਾ" ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੋਟਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅੰਡਰਟੇਕਿੰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਜਿਸਦਾ ਮੋਟਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅੰਡਰਟੇਕਿੰਗ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਅੰਤਮ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਉਕਤ ਮਾਮਲੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਚਾਹੇ ਉਹ ਮੈਨੇਜਰ, ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਏਜੰਟ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੋਵੇ, ਅਜਿਹਾ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ;*
>
> *(ਬੀ) "ਮੋਟਰ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਉੱਦਮ" ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਇੱਕ ਮੋਟਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅੰਡਰਟੇਕਿੰਗ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਕੈਰੀਅਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿਰਾਏ ਜਾਂ ਇਨਾਮ ਲਈ ਸੜਕ ਰਾਹੀਂ ਯਾਤਰੀਆਂ ਜਾਂ ਮਾਲ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਲਿਜਾਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ;*
>
> *(ਸੀ) "ਮੋਟਰ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਰਕਰ" ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਮੋਟਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅੰਡਰਟੇਕਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਏਜੰਸੀ ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਤਨਖਾਹ ਲਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਾਹਨ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਾਹਨ ਦੇ ਆਉਣ, ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ, ਲੋਡਿੰਗ ਜਾਂ ਅਨਲੋਡਿੰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਡਿਊਟੀਆਂ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਡਰਾਈਵਰ, ਕੰਡਕਟਰ, ਕਲੀਨਰ, ਸਟੇਸ਼ਨ ਸਟਾਫ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਲਾਈਨ ਚੈਕਿੰਗ ਸਟਾਫ, ਬੁਕਿੰਗ ਕਲਰਕ; ਕੈਸ਼ ਕਲਰਕ, ਡਿਪੂ ਕਲਰਕ, ਟਾਈਮ ਕੀਪਰ, ਚੌਕੀਦਾਰ, ਜਾਂ ਅਟੈਂਡੈਂਟ;*

---

8 (2022) 1 ਐਸਸੀਸੀ 198.

(ਡੀ) "ਨਿਰਪੱਖ ਤਨਖਾਹ" ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮੋਟਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਤਨਖਾਹ ਦੀ ਦਰ ਜਾਂ ਤਨਖਾਹ ਦੀ ਸਹਿਮਤ ਦਰ, ਜੋ ਵੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

20. ਕੇਰਲ ਫੇਅਰ ਵੇਜ ਐਕਟ ਦੀ ਸ਼ਡਿਊਲ ਬੀ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ III ਇੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ "ਹੁਨਰਮੰਦ ਵਰਕਰ" ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ 01.01.2015 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੋਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਦਿਆਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਕੇਰਲ ਫੇਅਰ ਵੇਜ ਐਕਟ ਦੀ ਸ਼ਡਿਊਲ ਏ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਡਿਊਲ ਬੀ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਾਮਿਆਂ ਦਾ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਸਕੇਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕੇਰਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ 'ਡਰਾਈਵਰ' ਨੇ 2015 ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 15,600/- ਰੁਪਏ ਕਮਾਏ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਐਕਟ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ 'ਡਰਾਈਵਰ' ਵਰਗੇ ਹੁਨਰਮੰਦ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ 10,000/- ਰੁਪਏ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ 15,600 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਇਛੁੱਕ ਹਾਂ।

21. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੱਛੀ ਵੇਚਣ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮਰਾ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਕਿਰਾਏ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ 3,500/- ਰੁਪਏ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਵਾਧੇ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਜਾਇਜ਼ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਰਾਏ ਦੀ ਆਮਦਨ ਉਸਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਲਾਭਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।

22. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਆਮਦਨ 15,600/- ਰੁਪਏ (1,87,200/- ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ) ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ 32 ਸਾਲ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਗੁਣਕ 16 ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਲਈ 40% ਵਾਧਾ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਵੈ-ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਇਕ ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸਾ ਉਸ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਖਰਚੇ ਲਈ ਕੱਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਨਿਰਭਰ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਮੁਆਵਜ਼ਾ 27,95,520/- ਰੁਪਏ (15,600 x 140/100 x 12 x 16 x 2/3) ਹੋਵੇਗਾ।

ਸੀ.2 ਗੈਰ-ਰਵਾਇਤੀ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਅਧੀਨ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ।

23. ਪੂਰੀ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾਲ, ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਐਲਡੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ 'ਗੈਰ-ਰਵਾਇਤੀ' ਤਹਿਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ

ਹੈਡਜ਼' ਜੋ ਕਿ **ਪ੍ਰਣਯ ਸੇਠੀ (ਉਪਰਾ)** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅਯੋਗ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਲੀਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ 'ਗੈਰ-ਰਵਾਇਤੀ ਹੈਡਜ਼' ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਮਾਮੂਲੀ ਰਕਮ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਦੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਡੀ. ਸਿੱਟਾ:

24. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਭਾਗ

25 ਵਿੱਚ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੀ ਗਣਨਾ 15,600/- ਰੁਪਏ ਭਾਵ 1,87,200/- ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੁੱਲ 'ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ' ਵਜੋਂ 27,95,520/- ਰੁਪਏ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਬਾਕੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਜੋੜਨ 'ਤੇ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕੁੱਲ ਮੁਆਵਜ਼ਾ 29,73,520/- ਰੁਪਏ (27,95,520/- ਰੁਪਏ + 1,78,000/- ਰੁਪਏ) ਬਣਦਾ ਹੈ।

26. ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਾਅਵਾ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੱਕ 9% ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਵਿਆਜ ਸਮੇਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ 29,73,520/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਧੀ ਹੋਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਰਾਸ਼ੀ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰੇ। ਉਪਰੋਕਤ ਰਕਮ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਕਾਪੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਛੇ ਹਫਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਕਮ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਡਿਮਾਂਡ ਡਰਾਫਟ ਰਾਹੀਂ ਉਕਤ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰੇਗੀ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਏਗੀ।

27. ਇਸ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਅਪੀਲ ਅਧੀਨ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਕਾਇਆ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਪੀਲ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਦਿਵਿਆ ਪਾਂਡੇ ਅਪੀਲ ਦੀ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਆਗਿਆ

(ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ: ਰੂਪਾਂਸ਼ੀ ਵਿਰੰਗ, ਐਲਸੀਆਰਏ)

ਬੇਦਾਅਵਾ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਣਾ/ਨਿਆਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ/ ਨਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Yadwinder Singh
Enrl. No. P/956/2016